

PORABSKI DEPORTIRANCI V TABORIŠČIH NA HORTOBÁGYU¹ V LETIH 1950–1953

Pregledni znanstveni članek | 1.02

Izvleček: Avtorica v prispevku opisuje predvsem z etnološkega vidika še precej neraziskane okoliščine in posledice deportacij v zaprta taborišča, ki so med letoma 1950 in 1953 delovala v madžarski pokrajini Hortobágy in kamor je bilo deportiranih tudi nekaj deset slovenskih družin iz Porabja. Pri predstavitvi takratnega dogajanja so opira na pričevanja še živečih deportirancev.

Ključne besede: deportacije, taborišča, Rákossijev režim, porabski Slovenci, Madžarska

Abstract: Between 1950 and 1953, a number of labor camps operated in the region of Hortobágy in Hungary. Among the deportees were also several dozen Slovene families from Porabje, a Hungarian region with a large Slovene population. On the basis of interviews with Slovene deportees the article investigates, primarily from an ethnological point of view, the largely unknown deportation process and the consequences of deportation upon the lives of these people.

Key Words: deportation, labor camps, Rákossy regime, Slovenes from Porabje, Hungary

Uvod

Obravnavanje usode deportirancev je v tesni povezavi s širšim družbenopolitičnim kontekstom polpretekle madžarske zgodovine. Zgodovino madžarske družbe v letih 1945–1953 lahko označimo kot obdobje povračilnih ukrepov, kolektivnega kaznovanja in prisilnih izselitev oziroma preselitev prebivalstva. Iz številnih zgodovinskih in drugih študij so znani detajli večine dogodkov, procesov in postopkov v obdobju Rákossijevega režima (1949–1953) po Resoluciji Kominforma, ki so se dotaknili vseh družbenih slojev. V letih 1950–1953 so v zaprta taborišča v pokrajino Hortobágy deportirali okoli 10.000 nedolžnih ljudi. Med deportiranci je bilo nekaj deset slovenskih družin iz Porabja.

Deportacije so z etnološkega vidika dokaj neraziskane. Avtorji dosedanjih raziskav na temo deportirancev v »Madžarski Gulag« so obravnavali problematiko generalno. Zato bo moja raziskovalna pozornost posebej osredotočena na porabske Slovence, ki za to temo še nimajo narejene znanstvene etnološke raziskave. Izhodišče obravnave bo preučevanje okoliščin njihove deportacije, življenja v taborišču in po vrnitvi iz njega kot tudi preučevanje posledic te individualne in družinske izkušnje za slovensko etnično skupnost v Porabju. Podatki o deportirancih so še danes težko dostopni, arhivski dokumenti z oznako »strogo zaupno« so bili do leta 1995 nedosegljivi za javnost in raziskovalce, preživeli iz »madžarskega gulaga«² pa so zaradi zastraševanja molčali še dolga desetletja po ukinitvi taborišč. Podatki kažejo, da je preučevanje problematike polpretekle zgodovine dobilo zalet in teže šele po spremembi političnega sistema. Pri odstiranju pro-

blematike je treba omeniti tudi pomembno vlogo Društva deportiranih v prisilna taborišča na Hortobágy/Hortobágyi Kényszer-munkatáborokba Elhurcoltak Egyesülete,³ ki organizirano zbira, dokumentira in objavlja podatke o deportirancih. Pozornost raziskovalcev je bila v preteklosti namenjena t. i. južnim Slovanom,⁴ usoda porabskih Slovencev je bila kljub številnim obravnavam doslej le sporadično izpostavljena.

V pričujočem prispevku bom predstavila preliminarne izsledke raziskave »Porabski Slovenci v »madžarskem Gulagu«⁵, ki se posveča prav doslej še nepreučnim vprašanjem. Po osvetlitvi nekaterih družbenopolitičnih dejavnikov v času Rákossijevega režima v Porabju, ki so prevedli do deportacij, bom podrobneje obravnavala deportacije slovenskih družin v prisilna taborišča na Hortobágyu.

Družbenopolitično ozadje deportacij

Porabje je bilo v času Rákossijevega režima – zlasti še po Resoluciji Kominforma – že zaradi politično-geografske lege (obmejni trikotnik med Avstrijo in Jugoslavijo) območje, ki so ga »intenzivno budno« varovali organi državne varnosti in policije. Tam živeči Slovenci – v manjšem številu tudi Nemci in pripadniki drugih narodnostnih skupin – pa so postali za oblast »nezanesljivi« oziroma »nezaželeni«. Omenjene značilnosti (obmejnost, etnična pripadnost) so zadoščale, da so posamezniki lahko pristali na seznamu kulakov,⁶ seznamu deportirancev ali pa so bili

1 Uporabljala bom geografski termin Hortobágy, ki je splošno znan v madžarskem prostoru in se je uveljavil tako pri madžarskih avtorjih kakor tudi pri laični javnosti po predstavitvi dokumentarnega filma bratov Gulyás o deportirancih leta 1988. Treba pa je poudariti, da so se »hortobágyjska« taborišča nahajala na širšem ozemlju, in sicer od severnih delov pokrajine Nagyunság do severozahodnega dela pokrajine Hajdúság. Obravnavano območje leži na severovzhodnem delu Madžarske.

2 Madžarski Gulag je le ena izmed sopomenk za zaprta taborišča. V objavah različnih madžarskih avtorjev se pojavljajo npr.: stalinistična madžarska Sibirija, zamolčana madžarska Sibirija, pekel Hortobágya, če naštejemo le najbolj zgovorne.

3 Danes ima društvo 915 članov, med njimi so tudi porabski Slovenci. O delovanju društva glej: <http://www.dfmc.hu>.

4 S tem pojmom so na Madžarskem označevali Hrvate, Srbe in Slovence. Raba termina je bila zavajajoča, kajti iz podatkov o južnih Slovanih se ni dalo zmeraj izluščiti podatkov o dejanski identiteti posameznih narodnostnih skupnosti.

5 Temeljni raziskovalni projekt »Porabski Slovenci v »madžarskem Gulagu« se izvaja na Inštitutu za narodnostna vprašanja v Ljubljani. Nosilka projekta je dr. Katalin Munda Hirnök s sodelavcema doc. dr. Attilo Kovácsom (INV) in izr. prof. dr. Naškom Križnarjem (ISN ZRC SAZU). Projekt financira ARRS, traja pa od maja 2009 do aprila 2012.

6 Kulak je komunistični izraz za premožnega kmeta po sovjetskem vzoru. V času Rákossijevega režima se je pojem kulak, s katerim so prvotno

* Dr. Katalin Munda Hirnök, univ. dipl. etnol. in prof. slov. jezika s književnostjo, znanstvena svetnica, Inštitut za narodnostna vprašanja. 1000 Ljubljana, Erjavčeva 26, E-naslov: katalin.hirnok@guest.arnes.si

kaznovani zaradi zaostanka pri obvezni dajatvi poljščin. V posebnem položaju so se porabski Slovenci znašli tudi zaradi zgodovinskih okoliščin in značilnega načina življenja, ki so ga po eni strani določale skromne razmere kmečkega gospodarstva, na drugi strani pa močna verska pripadnost in navezanost na tradicijo, kar jih je tudi politično opredeljevalo.

Slovence so imeli za ljudstvo, ki se ni zanimalo za politiko in je bilo vase zaprto. Dejansko so se zaprli vase zaradi težkih pogojev preživetja, prilagajanja, ki se je v njih oblikovalo skozi stoletja, zaradi sposobnosti prenašanja vsega tega, kakor tudi zaradi pomanjkanja svojih političnih organizacij in pomanjkanja lastne inteligence (Stipkovits 1994: 11).

Prebivalci, ki so se pretežno ukvarjali s poljedelstvom, so se zaradi slabe kvalitete zemlje, ki je bila gričevnata in ilovnata, težko preživljali.⁷ Podatki kažejo, da je bilo razmerje med zemljiškimi kategorijami v primerjavi z drugimi deli Madžarske neugodno za poljedelstvo. Na Madžarskem je bilo 57 odstotkov njiv in 14 odstotkov gozdov, v Porabju pa je bilo to razmerje ravno obratno, 47 odstotkov območja pokriva gozd, orne zemlje je 26 odstotkov (Kozar-Mukič 1994: 39). V Porabju je pripadala tretjina zemlje kmetovalcem, ki so imeli manj kot 15 oralov⁸ zemlje, večji delež od tega so sestavljali pašniki, travniki, vrtovi in gozdovi. Večina prebivalstva Porabja je kmetovala le na nekaj oralih zemlje. Zaradi omenjenih dejavnikov se je med prebivalci razvilo sezonsko zaposlovanje (Munda-Hirnök 1992). V Porabju niti agrarna reforma leta 1945 ni prinesla bistvenih sprememb, kajti zaradi navedenih vzrokov ni bilo kaj vzeti in ne deliti.⁹ Zaradi omejenih možnosti poljedelstva so se v Porabju razvijale tudi druge dejavnosti, od sadjarstva, prodaje lesa, žganjekuhe, stiskanja bučnega olja, gospodarstva do trgovine z jajci. Nadaljevalo se je tudi sezonsko zaposlovanje prebivalstva. Kot vir preživetja je treba omeniti tudi tihotapljenje blaga med sosednjimi državami, ki je postalo intenzivno zlasti po letu 1945 in je bilo posledica pomanjkanja blaga oziroma pomanjkljive javne oskrbe (M. Kozár 2003: 36). Na parlamentarnih volitvah po drugi svetovni vojni so prebivalci Porabja svoje glasove oddali tistim strankam, ki so v svoje programe vključevale tudi tradicionalne vrednote, leta 1945 Neodvisni stranki malih kmetov in leta 1947 Demokratiški ljudski stranki (več o tem glej Stipkovits 1994: 24–26; 47–52). Zaradi tega je komunistična partija po prevzemu oblasti leta 1948 to območje obravnavala kot območje t. i. črne reakcije. Dodaten udarec za Slovence v Porabju je bila resolucija Kominforma leta 1948. To obdobje je prineslo večkratne popise prebivalstva, preseljevanje, psihološko propagando, popolno zaprtje meje, gospodarsko nazadovanje ter zatrlo skromen začetek

označevali kmeta, ki je imel več kot 25 oralov zemlje, zelo razširil. Tako je lahko »kulak« postal vsak, ki ni bil simpatičen oblastem.

7 Zaradi revščine je območje v začetku 20. stoletja zapustilo veliko ljudi: med letoma 1909 in 1914 so se iz devetih porabskih vasi v ZDA izselile 604 osebe, v druge države pa 100 oseb (Kozar-Mukič 2003: 111).

8 1 oral obsega cca. 57,5 a.

9 Na Gornjem Seniku ni bilo delitve zemlje, 22 prosilcev je odstopilo od zahtev, ko so izvedeli, da hočejo razdeliti zemljo nekdanjih Volksbundovcev, ki so še živeli v vasi in s katerimi so bili v sorodu. V vaseh Vashegyalya in v Slovenski vesi ni bilo zemlje, ki bi jo lahko delili. Na koncu so med 61 prosilcev razdelili 117,7 ko (katasterskih oralov) zemlje, od teh je bilo 8 kmetijskih delavcev, 44 drobnih posestnikov, 8 malih posestnikov in 1 delavec gozdnega gospodarstva (Stipkovits 1994:23).

manjšinskega šolstva.¹⁰ S postavitvijo t. i. »železne zavese«¹¹ leta 1949 so se dokončno pretrgali do takrat legalno ali ilegalno, vendar nepretrgano vzdrževani stiki s Prekmurjem.

V takšnih razmerah naj bi bila manjšina nevaren dejavnik za varnost Madžarske. Odstranitvi »sovražnika« so bile namenjene tudi deportacije, ki so bile samo ena, toda najučinkovitejša metoda.

Deportacije iz Porabja

Do prvih večjih deportacij, »čistk« z obmejnega pasu, tudi iz Porabja, je prišlo 23. junija 1950, sledili sta še dve: 6. decembra 1951 in 29. maja 1952. Po do sedaj znanih podatkih je bilo iz Porabja deportiranih 79 družin.¹² Največ družin je bilo deportiranih iz tistih vasi, ki so neposredno mejile na Jugoslavijo (Gornji Senik, Števanovci, Verica). S terensko raziskavo¹³ sem zbrala zanimiva pričevanja nekdanjih deportirancev o tem, kdo, kdaj in kako je deportacije izvajal, kakšno je bilo življenje v taboriščih in po vrnitvi iz njih.

Za pravni okvir deportacij je rabil 2. zakonski člen (150. paragraf) zakona o obrambi iz leta 1939 (ta je med drugo svetovno vojno omogočil odstranitev tistih oseb, katerih navzočnost v določenem naselju ali na določenem območju države je ogrožala javni red, javno varnost ali kakršenkoli drug državni interes), ki ga je Notranje ministrstvo z zakonskim členom 228.010/1948/IV/1. ponovno uzakonilo (Füzes 2001: 9; Saád 2001: 42). Deportacije je izvajala Államvédelmi Hatóság – ÁVH (Državna varnostna služba).¹⁴

Deportacije so se izvajale ponoči. V vaseh so zbrali po več družin in jih s tovornjaki (ali z lastnimi vozovi deportirancev) odpeljali najprej v Monošter, od tam pa z vagoni v zaprta taborišča na Hortobágy,¹⁵ kjer so opravljali poljedelska dela. Ozračje nočne akcije nazorno ilustrira pričevanje nekdanjega deportiranca iz Slovenske vesi:

23. junija 1950 so mene in celo družino odpeljali na Hortobágy. Rekli so, da smo kulaki, ker imamo 37 oralov zemlje, pa da smo nevarni za režim, zato moramo oditi

10 Učitelji slovenskega jezika, ki so končali tečaj za učitelje leta 1946 in 1947 v Pécsu, so iz strahu pred deportacijami in iz strahu pred zapori zbežali v Jugoslavijo. Posledice njihovega pobeга so čutili družinski člani, ki so ostali doma. Več o tem glej: Frankovič 2007: 55–66.

11 O izgradnji in delovanju železne zavese glej podrobneje Orgoványi 2007: 97–120.

12 Do te številke se je dokopala domačinka iz Števanovcev na podlagi arhivskih dokumentov, ki se nahajajo v Arhivu Železne županije (Vas Megyei Levéltár) v Szombathelyu. Glej: Doncsecz Etelka 2008.

13 Terensko raziskavo sem izvajala junija 2010. Opravila sem 9 globinskih intervjujev z nekdanjimi deportiranci (7) in z vaščani, ki niso bili deportirani (2). V prispevku uporabljene citate sem iz madžarskega jezika in iz porabskega narečja prevedla v knjižno slovenščino.

14 ÁVH (Államvédelmi Hatóság) – Državna varnostna služba; po prevzemu oblasti s strani Komunistične partije Madžarske je postala glavno orodje pri teroriziranju madžarske družbe.

15 V letih 1950–1953 so na območju Hortobágya ustanovili 12 taborišč (Árkus, Borsós, Borzas-Mihályhalma, Ebes, Elep, Erzsébet-tanya, Kócpuszta, Kónya, Kormópuszta, Lászlómajor, Lenintanya in Tedej). Na teh lokacijah so izvajali komunistično »preoblikovanje narave« (zemljo so na silo preoblikovali v njive in poskušali udomačiti kulturne rastline, kot sta bombaž in riž). O izoblikovanju in delovanju taborišč glej: Kiss 2005: 29–32; Hantó 2001: 20–28.

od doma [...] ponoči ob treh so prišli. Pripadniki ÁVH-ja so obkolili hišo in so trkali na vrata, naj vstanemo. Rekli so nam, naj se v času, ko se vrne oče, katerega so peljali k županu v Monošter, pripravimo na pot. V Monoštru so izdali papir, katerega je moral podpisati [...] Vpregli smo konja, na voz smo naložili prtljago [...] in tako smo se peljali na železniško postajo [...] tam so nas gnali v vagone, v enem delu smo bili mi, v drugem pa živina« (TI 2010/4, 1).

Pri nadaljnji usodi imetja (premičnine in nepremičnine) deportirancev so dobili vlogo okrajni in županijski sveti. Naredili so inventure,¹⁶ del nepremičnin so prodali na dražbi, večji del so uporabili organi partije in sveti (občine) oziroma druge javne ustanove. Večji del zemlje je prišel v upravljanje zadrug ali v državno rezervno. Hiše so prešle v upravljanje zadrug, za potrebe nalog javnega značaja ali pa so jih dali v najem.

Tisti vaški oblastniki so vse odpeljali iz hiš, prišli so z vozovi. Vse so ukradli, pri eni družini so celo odstranili leseni pod (TI 2010/2, 2).

Živino, ki je ostala doma, so odpeljali v kmetijsko zadrugo v Rönök in na Dolnji Senik, vozove pa v Kerkáskápolna. Doma ni nič ostalo (TI 2010/4, 6).

Gozd je prišel v državno last, en del zemlje je prišel v upravljanje zadruga, drugi del so razdelili med vaščane. Pohišstvo in gospodarsko orodje so odnesli. V hiši je nekaj časa nekdo stanoval, potem so jo uporabljali kot kaščo (TI 2010/1, 10–11).

Pri odtujitvi imetja deportirancev so nemalokrat sodelovali tudi vaščani.

Hiše in bivalne enote v taboriščih so sestavljale zaprto območje, kamor so druge osebe lahko vstopile le z dovoljenjem lokalnega policijskega poveljnika ali vodje županijske policijske postaje. Deportiranci brez dovoljenja niso smeli zapustiti ne zaprtega območja ne bivalnega prostora in ne delovnega mesta.

Obiskovalce so lahko sprejemali enkrat mesečno prav tako z dovoljenjem policijskega poveljnika. Isto je veljalo za prejemanje pism in paketov, ki pa pogosto niso prišli do naslovnika, kajti policijski poveljniki so poslano po pregledu obdržali zase. Pričevanja nekdanjih deportirancev kažejo, da je bilo prejemanje (in pošiljanje) pism in paketov dovoljeno šele leta 1951 in pozneje.

Eni so ga dobili (pismo, op. p.), drugi ne, kajti vsako pismo so odprli, če je bilo kaj v kuverti razen papirja, so odstranili. Mi nismo dobivali paketov, ker nismo imeli sorodnikov na Gornjem Seniku. Pa doma niso vedeli, kje smo, da bi nam lahko pisali (TI 2010/3,5).

Tudi našemu očetu je rekel nek policaj: »Vi pa veliko denarja dobite iz tujine!« Mi nič nismo vedeli o tem (TI 2010/4, 2).

Delo, ki so jim ga določili, so morali opraviti. Kršitelje pravil so kaznovali, nemalokrat so se nad njimi znašali tudi fizično.

Vse smo delali, kar je bilo potrebno. Kosili smo, želi,

okopavali, ženske so celo v vodi delale, kajti v zadrugi so pridelovali tudi riž. Tisto delo je bilo grdo, cel dan so morale stati v vodi (TI 2010/4, 2).

Deportirance so varovale posebne policijske postaje (»K« rendőrörs).¹⁷ Do vedenja policajev so bili naši sogovorniki zelo kritični.

Policaji so vsak dan trikrat preverjali število ljudi v taborišču. Spominjam se, to je bilo drugi dan našega bivanja, ko so nas cepili proti tifusu. Po cepljenju sem dobila vročino in sem težko stala, ko so nas preštevali, zato sem se spirala na mamo in očeta. Tisti, ki so ga po imenu poklicali, je moral iz vrste. Jaz nisem bila sposobna in policaj se je začel dreti: »Ti smrkavec!« Bili so verbalno zelo grobi, označevali so nas s pridevniki kot garjav, ušiv (TI 2010/1, 3).

Deportiranci so na območju državnih zadrug bivali v hlevih in v drugih gospodarskih poslopijih, v nekaterih primerih tudi zunaj, brez strehe nad glavo.

Moški so iz ovčje staje skidali gnoj, na tla smo dali slamo in smo tako spali. Tisti, ki so imeli kakšno ponjavo, so jo dali na tla. V tistem prostoru je zelo smrdelo (TI 2010/3, 3).

Bivalne razmere so bile kritične zlasti v letu 1950, kajti zadruga, kjer so se nahajala taborišča, niso bile pravočasno obveščene o prihodu deportirancev. Bivalne razmere so se sčasoma malo izboljšale. Tudi higijenske razmere so bile zelo pomanjkljive.

Tam je bil en vodnjak (panonski vodnjak, op. p.) in tam smo se umivali. Nedaleč je bilo stranišče, katerega so takrat naredili, ko smo prišli. Izkopali so jamo, eno desko so dali čez in to je bilo stranišče. Pred straniščem je bila dolga vrsta (TI 2010/3, 4).

Amnestija

Po Stalinovi smrti leta 1953 je napetost rahlo popustila tako na političnem kot tudi na gospodarskem in družbenem področju. Vlada Imreja Nagya je objavila splošno amnestijo. Eno izmed poglavij splošne amnestije je bila ureditev položaja deportiranih oseb v zaprtih območjih Hortobágya. To je urejal odlok 1034/1953 (VII. 26) Ministrskega sveta, ki določa ukinitve policijskega nadzora oziroma odpravo deportacij. Vlada je dala direktivo Notranjemu ministrstvu, naj z 31. oktobrom 1953 odpravi taborišča. Deportiranci iz mest Budimpešta, Miskolc, Komló, Sztálinváros Várpalota in iz južnega in zahodnega obmejnega pasu se po izpustitvi iz zaprtih taborišč niso smeli vrniti na svoje domove. Z odlokom o zapustitvi »prisilnega bivališča« so jim izročili tudi sklep o tem, da so izgnani s svojih prvotnih domov in da so prišli na seznam opazovanih (Füzes 2001: 12–13). Ti ljudje so bili zato prisiljeni iskati službo in nastanitev v tistih delih Madžarske, ki niso sodila v »prepovedana« območja. Podatki kažejo, da je večina porabskih Slovencev po zaprtju taborišč našla delo in »nov dom« zlasti v kmetijskih zadrugah blizu Porabja v Železni županiji.

Šele z odlokom Ministrskega sveta 29/1956 (IX. 8.) so deportirancem vrnili premoženjske pravice in pravico do vrnitve na nekdanje domove; bili so upravičeni do 5.000 forintov podpore ter največ 10.000 forintov posojila za nov začetek (Füzes 2001: 14).

17 O značilnostih delovanja posebnih policijskih postaj kakor tudi o vedenju policajev do deportirancev glej: Tabajdi 2006: 61–62.

16 V Arhivu Železne županije (Vas Megyei Levéltár, v nadaljevanju VaML) sem našla le nekaj posameznih seznamov. Njihova značilnost je, da so zelo izčrpn. Glej: VaML XXIII. 1. c. Vas Megye Tanácsa VB. elnöki »Szigorúan bizalmas« és »Bizalmas iratok«. Szentgotthárdi Járás kitelepítési leltárak.

Arhivski podatki (prošnje za podporo in posojila)¹⁸ kakor tudi pričevanja nekdanjih deportirancev kažejo, da so se porabski Slovenci začeli vračati na svoje domove proti koncu leta 1956 in nato leta 1957. Deportiranci so bili stigmatizirani še dolga leta po vrnitvi. Mladi zaradi hortobágyskih predsodkov niso mogli študirati, starejša generacija pa si je s težavo ustvarila nov dom. Rehabilitacija omenjenih ljudi je bila po letu 1957 za več desetletij pozabljena. Novo poglavje deportirancev se je začelo s spremembo politične ureditve na Madžarskem (1989/90) in je povezano z izvršitvijo odškodnin. Vendar pa gre le za posamezne prošnje nekdanjih deportirancev, oblasti se z njimi kot s posebno skupino ne ukvarjajo.

Sklep

Na podlagi preliminarnih izsledkov raziskave se je v grobih orisih pokazalo, da je bilo Porabje med Rákosijevim režimom zaradi političnogeografske lege še zlasti izpostavljeno območje, tam živeči Slovenci pa posebej izpostavljena družbena skupina. Zaradi notranje- in zunanjepolitičnih dejavnikov so porabski Slovenci postali za komunistično oblast »nezanesljivi«, del njih pa tudi »nezaželen«. Njihovi odstranitvi so bile namenjene tudi deportacije na Hortobágy. Podrobnejšo strukturo deportirancev, morebitne druge vzroke deportacij kakor tudi obsežen etnološki opis življenja v taboriščih in življenja po amnestiji bodo prinesle naslednje faze projekta.

Viri in literatura

- DONCSE CZ, Etelka: Gazdasági és társadalmi változások a szentgotthárdi járásban az 1950-es években. Kulákok és deportáltak a nyugati határszélen. Szakdolgozat. ELTE BTK. Budimpešta, 2008, 86. str.
- FRANKOVICS, Đuro: Ob 60. obletnici poučevanja južnoslovanskih jezikov na Madžarskem. *Slovenski koledar*. Monošter, 2007: 55–66.
- FÜZES, Miklós: Szibéria-szindróma Magyarországon. V: Hantó Szuzsanna idr. (ur.), Magukkal fogjuk megszírozni a földet. 2000 június 23–24-én a »Hortobágy – a magyar Szibéria« címmel magtartott konferencia előadásai (Kitasztatottak 1). Budimpešta: Alterra, 2001, 9, 12–13, 14.
- HANTÓ, Zsuzsanna: Kényszermunkatáborok a levéltári források tükrében. V: Hantó Szuzsanna idr. (ur.), Magukkal fogjuk megszírozni a földet. 2000.

június 23–24-én a »Hortobágy – a magyar Szibéria« címmel magtartott konferencia előadásai (Kitasztatottak 1). Budimpešta: Alterra, 2001, 20–28.

KISS, László: Zárttáborok a Hortobágyon és Nagykunságon 1950–1953. V: József Saád (ur.), *Telepessors*. Budimpešta: Gondolat Kiadó, 2005, 29–32.

KOZAR-MUKIČ, Marija: *Slovensko Porabje = Szlovénvidék*. Ljubljana in Szombathely, 1994, 39.

KOZAR-MUKIČ, Marija: Arhivski podatki o izseljevanju porabskih Slovencev po drugi svetovni vojni. V: Lukšič Hacin Marina, *Sezonstvo in izseljevanje v panonskem prostoru. Zbornik razširjenih razprav mednarodne konference*. Radenci, Slovenija, 22.–25. oktober 2002 (Migracije 4). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2003, 111–118.

M. KOZÁR, Mária: *A magyarországi szlovének*. Budimpešta: Press Publica (Változó Világ 56), 2003, 36.

MUNDA HIRNÖK, Katalin: Vzroki in razvoj sezonskega zaposlovanja med porabskimi Slovenci. *Razprave in gradivo* 26/27, 1992, 238–248.

ORGOVÁNYI, István: A nyugati határzár és annak felszámolása 1956-ban. V: Imre Okváth (ur.), *ÁVH – Politika – 1956. Politikai helyzet és az állambiztonsági szervek Magyarországon, 1956* (Közelmúltunk hagyatéka). Budimpešta: ÁBTL, 2007, 97–120.

SAÁD, József: Hortobágy – egy fejezet a deklaszálás történetében. V: Zsuzsanna Hantó idr. (ur.), Magukkal fogjuk megszírozni a földet. 2000 június 23–24-én a »Hortobágy – a magyar Szibéria« címmel magtartott konferencia előadásai (Kitasztatottak 1). Budimpešta: Alterra, 2001, 42.

STIPKOVITS, Ferenc: *Porabski Slovenci. Dodatki k zgodovini porabskih Slovencev 1945–1949 = Szlovének v Rábamentén. Adalékok a Rábamenti szlovének történetéhez 1945–1949*. Celldömök, 1994, 11, 23, 24–26, 47–52.

TABAJDI, Gábor: A tettesek – A hortobágyi kényszermunkatáborok megszervezői, a deportáltak végrehajtói. V: Peter Eötvös idr. (ur.), Hortobágyi munkatáborok 1950–1953 között. Szimpózium 2006. szeptember 4. Budimpešta: Konrad Adenauer Stiftung, 2006, 61–62.

TI 2010/1, 3, 10–11 = Transkripcije intervjujev iz l. 2010, intervjuvanec št. 1, str. 3, 10–11.

TI 2010/2, 2 = Transkripcije intervjujev iz l. 2010, intervjuvanec št. 2, str. 2.

TI 2010/3, 3, 4, 5 = Transkripcije intervjujev iz l. 2010, intervjuvanec št. 3, str. 3, 4, 5.

TI 2010/4, 1, 2, 6 = Transkripcije intervjujev iz l. 2010, intervjuvanec št. 4, str. 1, 2, 6.

VaML XXIII. 1. c. Vas Megye Tanácsa VB. elnöki »Szigorúan bizalmas« és »Bizalmas iratok«. Szentgotthárdi Járás kitelepítési leltárak.

VaML A Szentgotthárdi Jár. Titk. Ir. Kölcsonügyek a 29/1956. MT. Sz. Rendelet alapján.

18 VaML A Szentgotthárdi Jár. Titk. Ir. Kölcsonügyek a 29/1956. MT. Sz. Rendelet alapján.

Slovene Families from Porabje Who Were Deported to Labor Camps in Hortobágy, Hungary between 1950 and 1953

Coinciding with the Cominform Resolution, the regime of Hungarian political leader Mátyás Rákosi implemented retaliation, collective punishment, and forced deportation. The newly-established labor camps of Hortobágy, which opened in 1950 and operated until 1953, served for the imprisonment of those who were, according to the regime, »untrustworthy« and »undesirable«; among these were also several dozen Slovene families from Porabje. The exact data on them is still largely unavailable because the families had been classified under the heading of South Slavs. Furthermore, the subject has not yet been researched adequately, particularly from an ethnological point of view.

The article presents some preliminary findings of a study titled »Slovenes from Porabje in a Hungarian Gulag«. Examined are sociopolitical factors that led to deportation; the process of deportation from Porabje; camp life; and the life of deportees in the period between their release and the time when they were finally allowed to return to their homes.

On the basis of interviews with the Slovenes who had been deported to Hortobágy it was possible to reconstruct the events that took place at the time of deportation and the inhuman conditions in the labor camps. According to eyewitness accounts the state security police came at night, assembled the families, confiscated their property, and deported them to forced labor camps. The majority of Slovenes from Porabje were not allowed to return to their homes until 1956 even though the camps had been disbanded in 1953. To this day, the state of Hungary has not recognized the deportees as a special group that had suffered profound injustice inflicted by the past regime.